PASIŪLYMAI

LIETUVOS RESPUBLIKOS VYRIAUSYBEI

paruošti darbo grupės Šnipiškių žydų kapinių ir atminties vietos dabartiniuose Vilniaus koncertų ir sporto rūmuose įamžinimo pasiūlymams ir koncepcijai parengti (toliau – Darbo grupė)

2024 m. vasario 28 d.

Darbo grupė,

Sudaryta Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko 2023 m. balandžio 5 d. potvarkiu Nr. 65, kuriai pavesta parengti ir pateikti Vyriausybei Šnipiškių žydų kapinių ir atminties vietos dabartiniuose Vilniaus koncertų ir sporto rūmuose įamžinimo pasiūlymus ir koncepciją, apimančią Vilniaus koncertų ir sporto rūmų pastato funkcinę paskirtį, Šnipiškių žydų kapinių teritorijos įamžinimą, tinkamą apsaugą, išorės ir vidaus sinergiją.

Pabrėždama istorinę nuo XV amžiaus iki 1831 m. veikusių Vilniaus Šnipiškių, arba Piromonto kapinių, svarbaus, žydų tautai švento religinio objekto, kurio pėdsakai buvo ištrinti 1971 m., kai sovietų valdžia šioje vietoje pastatė Vilniaus koncertų ir sporto rūmus, svarbą;

Sveikindama Ministrės Pirmininkės Ingridos Šimonytės ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės norą sugrąžinti Vilniui ir vilniečiams, kad ir kur jie būtų, kad ir koks likimas juos būtų ištikęs, buvusio Vilniaus istoriją, norą šiai vietai grąžinti atimtą istoriją, pagarbą ir rimtį, taip pat *sveikindama* pasiryžimą nebeplėtoti šios teritorijos komerciniais tikslais ir dabartiniuose Vilniaus koncertų ir sporto rūmuose esančią memorialinę vietą skirti mūsų bendrai Lietuvos žydų istorijai, atminimui tų žydų bendruomenės narių, kurie palaidoti Šnipiškių žydų kapinėse;

Pažymėdama, kad šiandienos kartoms Vilniaus koncertų ir sporto rūmų pastatas sietinas su Nepriklausomybės atgavimu: 1988 m. spalio 22–23 d. čia vyko Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio steigiamasis suvažiavimas, o 1991 m. sausio 14–16 d. atsisveikinta su pašarvotais Lietuvos laisvės gynėjais, žuvusiais per Sausio 13-osios įvykius;

Pripažindama, kad Vilniaus koncertų ir sporto rūmai 2006 m. pripažinti kultūros paveldo objektu, todėl negali būti nei griaunami, nei iš esmės perstatyti;

Patvirtindama 2009 m. rugpjūčio 26 d. pasirašytą Susitarimą (prisegamą prie šitų pasiūlymų) tarp Europos žydų kapinių išsaugojimo komiteto, Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės ir Kultūros paveldo departamento prie Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos, pagal kurį sutarta dėl Šnipiškių žydų kapinių teisinės apsaugos, nustatytos kapinių ribos bei nustatyti esminiai reikalavimai dėl žemės judinimo darbų;

Pabrėždama, kad kuriant Memorialą, visi darbai žydų kapinių vietoje Šnipiškėse bus vykdomi laikantis 2009 m. Susitarimo (kapinių teritorijoje draudžiama vykdyti žemės judinimo darbus. Taip pat draudžiama vykdyti žemės judinimo darbus buferinės kapinių zonos funkcinėse zonose A ir C, nebent tai susiję su egzistuojančių inžinerinių struktūrų (požeminių paslaugų ir kelių) priežiūra ir / arba Vilniaus koncertų ir sporto rūmų priežiūra. Norint atlikti žemės judinimo darbus, susijusius su minėtų objektų priežiūra, reikia gauti Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės (Pylimo g. 4, Vilnius) leidimą ir darbus vykdyti mažiausiu įmanomu mastu. Visi žemės judinimo darbai privalo būti vykdomi prižiūrint archeologui ir paskirtiems Lietuvos žydų (litvakų) bendruomenės atstovams (visi kiti esminiai reikalavimai nurodyti Susitarime));

Sutardama, kad pagal 2009 m. Susitarimą, Europos žydų kapinių išsaugojimo komitetui patikėta prižiūrėti visų sprendimų dėl žydų kapinių Šnipiškėse, susijusių su halacha, įgyvendinimą

Ištaisydama faktą, kad šiuo metu Lietuvoje nėra dedikuotos erdvės, kuri įtaigiai istoriškai susiklosčiusių materialių priemonių sinergijos pagalba plačiajai visuomenei komunikuotų apie žydų

kapines ir jų naikinimą įvairiais laikmečiais, taip ugdant plačiosios visuomenės pilietiškumą bei žinojimą;

Pripažindama, kad sudėtinga Šnipiškių žydų kapinių istorija, apimanti ir kapines, ir sovietmečiu statytą pastatą, yra įtaigus pasakojimas, kurį reikėtų pristatyti;

Pažymėdama, kad šis projektas turėtų ženklią reikšmę pristatant Lietuvą – parodytų Lietuvos atvirumą bei toleranciją;

Sutardama, kad tiek Vilniaus koncertų ir sporto rūmų pastatas, tiek ir Šnipiškių žydų kapin ų teritorija turi būti pritaikyti atminties įprasminimui bei atverti visuomenei, ypatingą dėmesį skiriant teritorijos išorės ir vidaus erdvių sinergijai. Visa teritorija – pastatas ir kapinės – turi būti sutvarkyta laikantis pagarbos ir rimties, tokiu būdu šviečiant visuomenę, atgaivinant ir plėtojant senųjų kapinių ir žydų bendruomenės istorinę atmintį;

Pripažindama didelę žalą, padarytą Lietuvos žydams – litvakams – ir žydų kultūros paveldui Vilniuje, istoriškai vadintame "Lietuvos Jeruzale" ir neabejotinu Rytų Europos žydų centru;

Patvirtindama savo pasirengimą prisidėti prie Šnipiškių žydų kapinių ir atminties vietos dabartiniuose Vilniaus koncertų ir sporto rūmuose tinkamo įamžinimo;

Sutardama, kad esminis šio viso projekto įgyvendinimo tikslas – empatija, kuri paliestų kiekvieną Lietuvos gyventoją, kiekvieną apsilankiusįjį, kadangi ši vieta yra ypač svarbi Lietuvos isto ijai;

Sutardama, kad Priežiūros komitetui, įskaitant Darbo grupės narius, bus skirta prižiūrėti Memorialo kūrimo darbus. Reikalais, susijusiais su halacha, tie planai turėtų atspindėti pagrindinių žydų ortodoksų organizacijų, kurioms atstovaujama Darbo grupėje („Agudah Israel", Ortodoksų sąjungos ir CER), požiūrį;

Sutardama, kad Šnipiškių žydų kapinių įamžinimas neturėtų užkirsti kelio Užupio žydų kapinių įamžinimui;

Apibendrindama 2023 m. birželio 1 d., 2023 d. spalio 26 d. ir 2023 m. lapkričio 28 d. Darbo grupės susitikimuose vykusias diskusijas,

N u t a r i a:

1. Vilniaus koncertų ir sporto rūmai turėtų būti paminklu žydų kapinėms, juose turėtų būti išsamiai aprašyti kapinėse palaidoti žmonės - jų vardai, biografijos, raštai ir jų palikimas:

   (a) Pastate turėtų būti pateikta išsami informacija apie kapinėse palaidotus asmenis, įskaitant vardus, biografijas, rašytinius kūrinius ir jų poveikį;

   (b) Jame taip pat turėtų būti pristatoma Vilniaus žydų bendruomenės istorija tais metais, kai kapinės buvo naudojamos. Galėtų būti pateikiami kapinių žemėlapiai ir nuotraukos, antkapiniai paminklai ir išsamesnė informacija apie kapinėse palaidotus žymius asmenis, apie kuriuos žinoma daugiau;

   (c) Jame taip pat turėtų būti pateikta papildomos informacijos apie žydų kapines, laidojimo papročius ir tradicijas, istorinių liudijimų apie kitas sovietų išniekintas žydų kapines;

   (d) Pastate taip pat turėtų būti pagerbti įvykiai, atvėrę kelią Lietuvos nepriklausomybei, kuri savo ruožtu leido nutraukti žydų kapinių išniekinimą. Tarp šių įvykių – 1988 m. spalio mėn. įvykęs Lietuvos laisvės Sąjūdžio steigiamasis suvažiavimas, 1991 m. sausio 13 d. įvykių aukų pašarvojimas, taip pat ankstesni istoriniai reiškiniai, vedę į nepriklausomybę;

   (e) Šią skaudžią istoriją mums paliko sovietų politika (buvusių kapinių išniekinimas ir užstatymas), kurią taip pat būtų galima ištirti ir pristatyti;

   (f) Ne mažiau kaip 75 % memorialo turėtų būti skirta žydų kapinėms, jose palaidotiems asmenims ir žydų gyvenimui Vilniuje kapinių gyvavimo laikotarpiu, o ne daugiau kaip 25 % – sovietinei kapinių išniekinimo politikai, pastato istorijai, jo vaidmeniui Lietuvos nepriklausomybės judėjime;

(g) Didžiulės pagrindinės salės tuštuma suteikia galimybę lankytojui sukurti paveikią ir emocingą patirtį;

(h) Administracinė pastato dalis gali būti pritaikyta papildomai edukacinei ir dokumentinei medžiagai, tiesiogiai susijusiai su memorialo temomis; erdvėms, skirtoms apmąstymams / maldai; meninei medžiagai, skirtai pedagogams / gidams, ir erdvėms, skirtoms lankytojams bei pastato aptarnavimo tarnyboms.

2. Šnipiškių žydų kapinių teritorijos aplink Vilniaus koncertų ir sporto rūmų pastatą įamžinimas turi derėti su kapinių įamžinimo memorialo projektu:

(a) Iki 2024 m. pavasario Vilniaus miesto savivaldybė, bendradarbiaujant su Lietuvos žydų (litvakų) bendruomene ir Lietuvos Respublikos Vyriausybės kanceliarija, pažymės ir aptvers kapinių teritoriją. Teritorijoje turi atsirasti ženklai, paaiškinantys vietos svarbą, pabrėžiantys pagarbaus elgesio poreikį, kartu su informaciniais skelbimais apie jos istoriją ir reikšmę;

(b) Kapinių teritorija bus visiškai atskirta tinkamais barjerais ir ribotais įėjimo taškais bei atitinkamais ženklais, nurodančiais, kad tai žydų kapinės. Kapinėse ypač svarbios kitos pagarbą kapinių istorijai išreiškiančios priemonės, įskaitant vandens vietą ir teritorijoje esamų paminklų integravimą;

(c) Teritorijos įamžinimo projekte būtų tikslinga išskirtinai pažymėti ir pagerbti Vilniaus Gaono Elijahu ben Šlomo Zalman palaidojimo, taip pat ir legendomis apipintą Ger Cedeko medžio vietą;

(d) Teritorija turi būti tvarkoma ir prižiūrima pagarbiai ir laikantis 2009 m. Susitarimo sąlygų, taip pat saugoma nuo aplinkos poveikio, erozijos, gyvūnų daromos žalos ar bet kokio tolimesnio žmonių išniekinimo;

(e) Pastatas ir jį supanti teritorija turėtų kurti pašvęstoms kapinėms tinkančią atmosferą, skatinančią tylius apmąstymus, ramybę ir iškilmingumą. Todėl tai neturėtų būti pramogų ar poilsio vieta ir ten neturėtų būti tokių objektų, kaip restoranas, kavinė ar suvenyrų parduotuvė, kurie trukdytų siekti šio tikslo.

Darbo grupės vadovas

Arūnas Gelūnas